

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

‘Ik ben niet van de symboolpolitiek’

In gesprek met minister Verhagen

door *Pieter Jan Dijkman & Jules Kortenhorst*

Dijkman is hoofdredacteur van *Christen Democratische Verkenningen* en Kortenhorst is voorzitter van de raad van commissarissen van Topell Energy bv en voormalig directeur van de European Climate Foundation.

Nederland moet schoner en duurzamer, vindt minister Verhagen. Vergroening draagt bij aan economische groei. Maar duurzaamheid moet wel gedragen worden door burgers en bedrijven. ‘In het neoliberale marktdenken staat winst op dit moment centraal, de lange termijn telt niet. In mijn christendemocratische visie is de markt geen doel op zichzelf, maar een middel. Ik probeer rekening te houden met alle belangen: van consumenten, van werknemers, van producenten.’

‘Het vraagstuk duurzaamheid valt echt niet meer te ontkennen’, zegt Maxime Verhagen, vicepremier in het kabinet van vvd en cda en minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Hij zit in zijn werk-kamer op zijn departement. ‘De omvang van de wereldbevolking groeit explosief, al die mensen moeten worden gevoed, er ontstaat meer druk op de grondstoffen – dat zijn simpelweg feiten. Gelukkig is het besef nu levensgroot aanwezig dat de ongebreidelde consumptie verwoestende effecten kan hebben op de omgeving, de natuur.’

Wat motiveert u om een duurzaamheidsagenda te voeren?

‘Duurzaamheid is een van de grote uitdagingen van onze tijd. Maar de vraag is: hoe maken we onze samenleving en economie duurzaam?’ Glimlachend: ‘Ik ben niet van de school dat ik de mensen wil uitbannen. En ik ben ook niet van de Partij van de Dieren, die zegt: we schaffen de veeteelt af, dan is het probleem opgelost. Nee, als christendemocraten erkennen we dat we deel zijn van de schepping en de natuur en dat we

gebruik mogen maken van de aarde, maar wel als rentmeester. Rentmeesterschap betekent dat we geen uitgeputte aarde aan onze kinderen willen nalaten.'

'Voor mij is een sleutelbegrip groene groei. Lange tijd is er een tegenstelling gecreëerd tussen duurzaamheid en economische groei. Ten onrechte. Het vergroenen van de maatschappij biedt veel economische kansen. Sterker nog: duurzaam ondernemerschap is echt de toekomst van onze economie, een integraal onderdeel van de concurrentiekracht van bedrijven. Uit onderzoeken blijkt dat bedrijven die inzetten op duurzaamheid het goed doen. Dat heeft vooral te maken met het feit dat zij vernieuwende, innovatieve, duurzame producten op de markt brengen, die goed liggen bij de consumenten. Een deel van de oplossing komt uit de samenleving zelf. Daarmee wordt duurzaamheid gemakkelijker, het is namelijk iets van mensen zelf, en het wordt ook profijtelijker in sociaaleconomische zin. Die combinatie vormt voor mij een belangrijke motivatie om een duurzaamheidsagenda te voeren.'

U wilt niet spreken van een tegenstelling tussen duurzaamheid en economische groei. Maar is die spanning tussen people en planet aan de ene kant en profit aan de andere kant echt op te heffen? Neem Tata Steel: als het bedrijf, met elfduizend werknemers, zich te zeer bekneld voelt door opgelegde regels rond de uitstoot van dioxine, zou het naar India kunnen vertrekken, met als gevolg een verlies van werkgelegenheid. Kunt u ons inzicht geven in uw afwegingen: welke ethische criteria zijn van belang om een goede afweging tussen verduurzaming en werkgelegenheid te kunnen maken?

FOTO: MINISTERIE VAN EL&I

'In de jaren zestig en zeventig is een denkfout gemaakt door milieu te verbinden met activisme en links. Het heeft niets met links te maken. Juist als christendemocraten hebben wij op dit vraagstuk een antwoord. Dan gaat het niet om symboolpolitiek; het gaat erom daadwerkelijk resultaat te boeken. Tata Steel is een goed voorbeeld. In de eerste plaats heb ik niet de pretentie om op de stoel van de ondernemer te zitten. Tegelijkertijd moet ik wel voorwaarden creëren waardoor het bedrijf goed kan functioneren.'

'Een mogelijkheid zou zijn om als overheid bedrijven te compenseren door de transportkosten voor energie niet te verrekenen, zoals in Duitsland, het zogeheten groene voorbeeld, waar de overheid de kosten voor de CO₂-uitstoot compenseert. Dan is het niet lonend om te investeren in duurzame energie. Een andere mogelijkheid is om nationaal heel scherpe milieuregels te stellen. Dan bestaat het gevaar dat Tata Steel naar India vertrekt en dan heb ik twee

verliespunten: in India zijn er helemaal geen milieuregels, dus dan wordt de vervuiling in mondiaal opzicht nog erger, en in de tweede plaats verliezen wij duizenden banen. Daarom ben ik groot voorstander van internationale afspraken en hanteer ik de regels van het *Emission Trading System* (ETS), het Europese systeem voor de uitwisseling van emissierechten, zonder iets te compenseren.’

Vindt u het ambitieniveau van het Europese klimaatbeleid hoog genoeg? Anders gezegd: is de prijs van CO₂ binnen het ETS niet gewoonweg te laag om een significante energiebesparing in de industrie te bereiken?

‘In het regeerakkoord heb ik de EU-doelstellingen van 20 procent CO₂-reductie en 14 procent duurzame energie in 2020 vastgelegd. Daar zijn VVD en PVV aan gehouden. Het ETS kan inderdaad op een aantal punten worden verbeterd. Wij gaan zelf in elk geval verder: we streven naar 100 of 98 procent duurzame energie in 2050 en wij hebben in Europees verband voorgesteld om in 2030 uit te gaan van 40 procent CO₂-reductie.’

‘Ik ben niet van de symboolpolitiek, ik wil iets realiseren. Onder PvdA-minister Cramer hadden wij veel symbolen: de kachel een graadje lager, de gloeilampen eruit, allemaal van die dingen waarmee je visueel maakt dat je bezig bent met duurzaamheid. De vraag is wat het effect is. Al die maatregelen en subsidies van het vorige kabinet leverden 4 procent duurzame energie op. Met de subsidieregeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) heb ik gezegd: u moet zelf weten wat voor middel u kiest, u krijgt maximaal 15 cent per kilowattuur. Er zijn nog nooit zoveel zonnepanelen geplaatst,

voor slechts 9 cent per kilowattuur, terwijl ze een paar jaar geleden nog 40 cent kostten. Met minder geld zijn er meer meters

Al die maatregelen en subsidies van het vorige kabinet leverden slechts vier procent duurzame energie op

gemaakt. Wij behalen met SDE+ en met de Green Deals al 12 procent duurzame energie, zo heeft het Planbureau voor de Leefomgeving berekend.’

‘De eerste resultaten van de SDE+2012, die onlangs startte, zijn zeer bemoedigend. Op de eerste dag zijn bijna vijfhonderd nieuwe initiatieven ingediend, goed voor het duurzame energieverbruik van 250.000 huishoudens en voor 2000 banen. Door intelligente vormgeving van de nieuwe SDE+ zijn we als samenleving voor dezelfde hoeveelheid duurzame energie ook maar liefst drie miljard euro goedkoper uit dan onder de oude SDE-stimuleringsregeling.’

‘Ja, er moet nog een aantal maatregelen worden genomen om die 14 procent te halen. De regeling is daarom al verder aangescherpt. Maar je moet niet blijven hangen in symboolpolitiek, maar simpelweg de meest efficiënte en effectiefste maatregelen nemen. En daar ben ik mee bezig.’

Dankzij concurrentie vanuit onder meer China gaan de kosten van wind- en zonne-energie nu razendsnel omlaag. Ook andere duurzame energietechnologieën lijken versneld concurrerend te worden. Heeft Nederland met duurzame technologieën een kans om te concurreren?

‘Zeker. Binnenkort vertrekt er weer een missie naar China om te kijken of Nederlandse bedrijven kunnen participeren in een aantal windenergieprojecten. Het geeft wel aan dat wij de kennis en kunde op dit terrein in huis hebben en kunnen concurreren. Als de prijzen van zonnepanelen dankzij de Chinese massaproductie verder onder druk komen te staan, is de afzetmarkt voor zonnepanelen enorm. De kansen voor Nederlandse bedrijven zijn dan heel groot. Alleen al de installatie van de panelen levert werk op.’

In het verleden heeft Nederland wel eens zijn neus gestoten met een proactief industriebeleid en bestond er een aarzeling om topsectoren aan te wijzen. Licht het toch niet voor de hand om nu een paar topsectoren aan te wijzen die meer concurrerend kunnen zijn dan andere sectoren, en daar het beleid op toe te spitsen?

‘Ja, we willen wel meer toe naar een topsectorenbeleid. In totaal hebben we nu negen topsectoren aangewezen: hightech, water, chemie, creatieve industrie, agrofood, tuinbouw, life sciences, energie en logistiek. Maar met onze land- en tuinbouw behoren we echt tot de wereldtop; Wageningen University is internationaal toonaangevend op het gebied van duurzame land- en tuinbouw. En ook bij water en energie behoren we tot de wereldtop en hebben we een grote voorsprong op andere landen. Het gaat erom op die terreinen het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid bijeen te brengen. Juist in een moeilijke economische tijd moet je laten zien dat investeren in vernieuwing de beste manier is om uit de recessie te komen.’

De Nederlandse overheid heeft ervoor gekozen om de EU-doelstellingen van 20 procent CO₂-reductie en 14 procent duurzame energie in 2020 via de markt te bereiken: voor het bedrijfsleven moeten zodanige marktcondities worden gecreëerd dat investeringen in energiebesparing en koolstofarme technologieën worden gestimuleerd. De 59 Green Deals die Verhagen en staatssecretaris Atsma van Infrastructuur en Milieu vorig jaar sloten met burgers, bedrijven en organisaties, passen in deze visie: de overheid is ervoor om belemmeringen voor de economische sectoren weg te nemen zodat zij zelf ruimte krijgen voor een duurzaam beleid. Toch laat de praktijk zien dat we nog ver verwijderd zijn van marktcondities die zo gunstig zijn dat de EU-doelstellingen worden gehaald. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft zelfs berekend dat zonder extra maatregelen de CO₂-uitstoot in Nederland de komende jaren gaat stijgen. Het roept de vraag op naar de verhouding tussen overheid en markt en de taakstelling van de overheid.

Energie-efficiency blijft een hardnekkig probleem. Deskundigen zijn het erover eens dat alleen via een hogere energieprijns en strengere normering voor auto's, gebouwen en apparaten de energie-efficiency kan worden vergroot. Uit onderzoek blijkt dat hier op de korte en middellange termijn de grootste beperking van de CO₂-uitstoot te bereiken is. Toch voelt dit kabinet niets voor hogere prijzen en nieuwe regels. Waarom niet?

‘Ik ben het volledig eens met de stelling dat energie-efficiency een heel belangrijke schakel is om de uitstoot van broeikasgassen te

verminderen. De schoonste energie is immers de energie die je niet gebruikt, om het simpel te zeggen. Daar werken we aan. Met de Green Deals, met de Blok voor Blok-regeling, een groot project om minimaal tienduizend woningen energiezuinig te maken. En onlangs heb ik de slimme energiemeter geïntroduceerd, die bij nieuwbouw- en renovatiewoningen zal worden aangeboden. Daar kun je 3 of 4 procent energie mee besparen. Dat is niet veel, maar het maakt mensen wel bewust van hun energieverbruik en ze kunnen er geld mee besparen. Dus er worden wel degelijk stappen gezet.'

U bent huiverig om dwingende maatregelen op te leggen. Waarom?

'Het werkt averechts als ik vanuit de overheid aan de samenleving verplichtingen opleg en zeg: u moet minimaal zoveel energie besparen en anders krijgt u een boete. Dat is niet de meest efficiënte wijze. Het maatschappelijke draagvlak kalft alleen maar af door regeldruk. Er ontstaan al zoveel initiatieven vanuit de samenleving zelf. Die moet je vooral ondersteunen. De Green Deals die ik heb gesloten met bedrijven kwamen niet vanuit de overheid. Duurzaamheidsmaatregelen hebben veel meer effect als duurzaamheid iets van de mensen, bedrijven en organisaties zelf is.'

De Rekenkamer zei vorig jaar: 'Op dit moment is energiebesparing een van de snelst beschikbare en meest betaalbare opties om emissies te vermijden.'

'Het vorige kabinet had zelf de doelstelling van 20 procent duurzame energie in 2020; het is blijven steken op 4 procent. Wij zitten

nu al op 12 procent. Het vorige kabinet wilde een CO₂-reductie van 30 procent in 2020 ten opzichte van 1990; er kwam niets van terecht. Wij halen bijna 20 procent. Het gaat om realistische doelstellingen. De hoofd-doelstellingen zijn bindend voor iedereen. Maar de vraag is of je allerlei subdoelstellingen en verplichtingen moet gaan formuleren en opleggen. Het recente verleden heeft aangetoond dat dat niet werkt. We moeten echt breken met de oude reflex "gij zult". Dan is het niet van de boeren, burgers en ondernemers zelf.'

Toch zijn er voorbeelden aan te wijzen waar een overheid via regelgeving een doorbraak heeft geforceerd die voor de langere termijn goed is. Neem de Europese auto-industrie, die zich keerde tegen duurzaamheidsmaatregelen. Het bedrijf dat zich het meest verzette, BMW, is nu leidend op het gebied van duurzame auto's. Hetzelfde geldt voor de ledlampen. Niemand vindt de uitfasering van de gloeilampen leuk.

'Ik kies ervoor om geen verplichtingen op te leggen. Maar ik stimuleer en ondersteun wel veel duurzame initiatieven. Zo probeer ik nu een impuls te geven aan het elektrisch rijden door het aantrekkelijk te maken om een elektrische auto aan te schaffen en fiscale voordelen te geven. Maar ik kan mensen niet verplichten om zo'n auto aan te schaffen.'

U hebt altijd gezegd kernenergie nodig te hebben om de internationale klimaatdoelen met betrekking tot de CO₂-uitstoot te halen. Nu heeft het Zeeuwse energiebedrijf Delta de plannen voor een tweede kerncentrale in de ijskast gezet; de investeringskosten zijn te hoog. Waarom blijft

u vasthouden aan deze niet-duurzame vorm van energie?

'Ik heb altijd gezegd dat ik niet ga meebetalen aan kernenergie, om de eenvoudige reden dat kernenergie geen duurzame energie is. Dus ik geef geen subsidies. Maar het duurt in de meest optimistische scenario's nog zeker veertig tot vijftig jaar voordat we helemaal over kunnen gaan op duurzame energie. In de tussentijd kan kernenergie een rol spelen.'

'Er is ook op dit gebied zoveel symboolpolitiek. Aan elke vorm van energie zitten nadelen. Windmolens geven geluidsoverlast, vogeltjes hebben er last van en als ze op zee staan raken de vissen ervan in de stress. Kernenergie geeft afval. Maar het grote voordeel is dat kernenergie geen CO₂ uitstoot. Het Internationale Energie Agentschap heeft met een van zijn analyses, de World Energy Outlook, gesteld dat de 2 gradendoelstelling – om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot hooguit 2 graden – en de CO₂-doelstelling niet gehaald gaan worden als de landen afzien van kernenergie. Je moet niet denken dat je van de ene op de andere dag

Je moet niet denken dat je van de ene op de andere dag over kunt gaan op duurzame energie. Het realisme ontbreekt soms

over kunt gaan op duurzame energie. Het realisme ontbreekt soms.'

Binnen het CDA gaan, niet voor het eerst, stemmen op om duurzaamheid tot een van de speerpunten te verheffen. Het Strategisch

Beraad heeft onlangs in zijn rapport uitgesproken dat het CDA de ambitie heeft om een belangrijke bijdrage te leveren aan een duurzamere samenleving. 'Dit is het moment om het anders te doen', stelt het beraad.

Wat is een christendemocratische duurzaamheidspolitiek? U wilt niet vervallen in een utopische duurzaamheidspolitiek. Maar op welke manier onderscheidt uw christendemocratische visie zich van een neoliberale visie, waarbij de markt en private belangen een doel op zichzelf zijn geworden?

'In het neoliberale marktdenken gaat het om dit moment; nu moet er winst worden gemaakt. De lange termijn telt niet. In mijn christendemocratische visie is de markt geen doel, maar een middel. Ik probeer rekening te houden met alle belangen: van consumenten, van werknemers, van producenten. Er moet met name een balans zijn tussen de huidige generatie en toekomstige generaties. Het is daarbij de rol van de overheid om te stimuleren en te faciliteren waar nodig. Een goed voorbeeld zijn de e-laadpalen, de oplaadpunten voor elektrisch vervoer. Als je dat aan de markt overlaat komt het elektrisch vervoer niet van de grond. Vandaar dat ik dat wilde stimuleren en contracten heb gesloten met de grote steden en de netbeheerders om duizenden van die oplaadpalen in het land te realiseren. Het neoliberale marktdenken verzette zich daartegen. En nu het begint te werken, roept de vvd: het is marktverstoring, de netbeheerders rijden de commerciële partijen in de wielen met publiek geld. Dank je de koekoek. We hadden dit niet aan de markt kunnen overlaten; voor de markt was het niet winstgevend genoeg en daardoor gebeurde

er niets. Nu kan Nederland zich ontwikkelen tot een aansprekende proeftuin voor elektrisch rijden.’

In het geval van de e-laadpalen bent u als overheid faciliterend en sluit u contracten tussen de steden en de netbeheerders. Treedt u ook met regelgeving op als de markt faalt?

‘Absoluut.’

Kunt u een voorbeeld noemen?

‘Neem nu het Emission Trading System. Als we Tata Steel volledig zijn eigen gang laten gaan, zou er nooit iets gedaan worden aan de CO₂-reductie. Utopische politiek zou zijn: “Ik verbied Tata Steel in Nederland.” Louter marktdenken zou zijn: “Ik laat het maar aan het bedrijf of het CO₂-reductie kan toepassen.” Christendemocratisch denken sluit heel goed aan bij het ETS: we stellen regels waar de markt faalt.’

Het Strategisch Beraad voor het CDA kiest in Kiezen en verbinden ondubbelzinnig voor een circulaire economie. Het zegt met zoveel woorden dat het ambitieniveau nog wel omhoog mag. Wat vindt u van het rapport?

‘Het is een prima rapport. Het is goed dat er wat meer naar de lange termijn wordt

gekeken. En als de circulaire economie geen deel uitmaakt van onze ambitie, doen we geen recht aan het begrip rentmeesterschap. Ik voeg er wel aan toe dat er al heel veel gebeurt. De vraag is vooral hoe we de cirkel wat rond kunnen maken, om het zo te zeggen. Staatssecretaris Atsma van Milieu heeft een ambitieuze agenda voor de recycling van het afval: hij streeft naar 83 procent afvalrecycling in 2015. Nederland loopt daarbij voorop. In heel de Europese Unie wordt slechts 38 procent van het afval gerecycled. Wij kunnen weer geld verdienen door onze kennis en duurzame innovaties te delen met andere landen.’

Hoe moeilijk is het om in een kabinet met vvd en pvv, die sceptisch zijn over duurzaamheid, een duurzaamheidsagenda te voeren?

‘Het klopt dat vvd en pvv een kritische positie innemen. Maar afspraak is afspraak. Je moet soms gewoon keihard op je strepen staan, zoals onlangs bij de discussie over het elektrisch rijden. En je moet blijven vechten. Het geeft wel aan hoe belangrijk het is om zo’n passage van het Strategisch Beraad over duurzaamheid in het toekomstig CDA-verkiezingsprogramma op te nemen. Dat geeft je de mogelijkheid om duurzaamheid in te brengen in het regeerakkoord, mocht het CDA weer in die positie zijn.’